

Kathrine Vitus Andersen

Perker med no-life i Velfærds-danmark

I mødet med en socialpædagogisk fritidsinstitution overtager Hassan på 13 børneidentiteten som perker med no-life. Dette kan ses som et led i konstitueringen af dagens Velfærdsdanmark, hvor afvigelse bl.a. måles efter en "dansk normal-norm".

Hassan er 13 år. Han træner fodbold i en af de lokale klubber 2-3 gange om ugen. Resten af ugens dage spiller han og kammeraterne fodbold på de store græsarealer i lokalområdet. Han er kendt som en habil fodboldspiller. Hassan er også en kvik dreng, der klarer sig godt i skolen, og han vil være politibetjent, når han bliver voksen. Hassan har tyrkisk-kurdisk familiebaggrund og er født og opvokset i Danmark ligesom sin far.

I januar 2002 starter Hassan i "Baglandet"¹, en socialpædagogisk kriminalitetsforebyggende fritidsinstitution, samtidig med, at jeg starter i institutionen. Han ligner en ganske almindelig dreng, med dynejakke og skoletaske, et lidt tøvende kropssprog og genert blik. Efter nogle måneder i Baglandet er Hassan blevet "foreningsløs" (er droppet ud af fodboldklubben), og har iført sig bagvendt kasket. Hans gangart bliver daskende og luvende, og med hænderne i lommen kaster han jævnligt hovedet skråt bagud og spytter. Hans blik er nu snarere defensivt, og han siger "koraaaaan" og "whalla, min mors og fars grav" i hver anden sætning. Hassan går nu sammen med Baglandets store drenge, og jeg møder ham bl.a. i retten, da en af de store drenge er sigtet for vold. Om Baglandet siger Hassan, at det er "no-life for perkere". I juni måned møder Hassan op hos den sagsbehandler, han nu har fået tildelt. Ved det første møde er syv voksne fra Hassans institutioner og familie samlet for at diskutere Hassans situation "på vej ud på et skråplan - han passer ikke sin skole længere", fortæller klasselæreren. I venteværelset før det andet møde på socialforvaltningen spørger jeg Hassan, hvordan han oplever at skulle ind til en sagsbehandler for at tale om sin fremtid, om han er nervøs, "om det er mærkeligt"? Han sidder henslængt og virker uberørt af situation, og svarer efter en stund: "Det ved jeg ikke rigtig - næææ, det er ikke mærkeligt." Jeg undrer mig over, så selvfølgelig situationen er (blevet) for Hassan og tænker på den dreng, jeg lærte at kende seks måneder tidligere. Hassan er en dreng, der er blevet til perker, og et barn, der er blevet til social klient.²

Jeg vil i denne artikel kaste lys på Hassans forløb med hjælp fra ældre og nyere interaktionistiske og institutionsanalytiske teorier, som jeg slutteligt knytter an til analytiske perspektiver omkring velfærdsstatslig og nationalstatslig konstituering. Med disse teorier og perspektiver synliggøres, hvordan institutioner medvirker til at forme og regulere individuelle liv, og hvordan institutioner opererer selvlegitimerende og reproducerende af samfundsstrukturelle forhold. Når jeg vælger at gøre Hassan til omdrejningspunkt for artiklens mere generelle pointer, er det fordi Hassans historie på mange måder er typisk for børn der kommer i Baglandet, f. eks. det at han starter i institutionen pga. problemer i skolen. Samtidig repræsenterer Hassan en kritisk case, jf. Flyvbjerg (1991), i forhold til Baglandets målgruppe, fordi Hassan har en rimelig solid baggrund og hidtil har klaret sig godt mht. familieliv, fritidsaktiviteter, i forhold til kammerater og med sit skoleliv. Hassans case er også kritisk, fordi han i højere grad end andre af Baglandets børn, løbende tager kritisk stilling til og forsøger at modvirke de processer, han bliver en del af. Med en kritisk case kan man ifølge

Flyvbjerg opnå information, som tillader slutninger som "hvis det (ikke) gælder for denne case, så gælder det for alle (ikke for nogen) cases" (1991:150); med andre ord "hvis det følgende kan ske for Hassan, så kan det ske for ethvert barn".

Analysens empiriske materiale er produceret gennem syv måneders feltarbejde i Baglandet, hvor jeg deltager i daglige aktiviteter med børn og pædagoger i og uden for institutionen. I institutionen er der tale om brætspil, samtaler og "hænge ud". Ture ud af huset går til gokartbanen, i skøjtehal, på shawarma-restaurant og i biografen. Jeg deltager i Baglandets ugentlige personalemøde med institutionens medarbejdere, dvs. tre fastansatte pædagoger, en pædagog-medhjælper, en praktikant, og som regel også den superviserende psykolog og den kommunale SSP-konsulent³. Jeg er også til stede ved en lang række møder mellem Baglandets medarbejdere og skolelærere, sagsbehandlere, (andre) repræsentanter for den kommunale forvaltning, børnene og deres forældre; og jeg har interviewet de her nævnte aktører individuelt. Gennem så at sige, at "følge børnene" rundt i institutionelle sammenhænge, hvor børnene kommer og gøres til genstand for opmærksomhed, har jeg fået indsigt i, hvordan "viden" transporteres rundt i systemet, og hvordan nogle forståelser af børnene deles mellem institutioner, mens andre forståelser er forankret i de enkelte institutioner. Mit centrale analytiske objekt er dog Baglandet og det sociale liv der udspiller sig her, og analysernes empiriske grundlag er primært interview med Baglandets børn og voksne og observationer af institutionens dagligliv. Endnu en væsentlig kilde til analysens empiriske pointer er ca. 200 fotografier, som børnene på min opfordring tager under overskriften "hvad betyder mest for dig?". Styrende for mit feltarbejde og de efterfølgende analyser har været ønsket om at belyse de identitetsmuligheder og forhandlinger, som finder sted mellem børn og medarbejdere i Baglandet, og at forstå disse identitetsmuligheder og forhandlinger i lyset af den institutionelle (Baglandet og det sociale system), velfærdsstatslige og nationalstatslige kontekst.

Men nu tilbage til Hassan, hvis historie starter i skolen og fortsætter ind i Baglandet.

Hassans afvigende karriere

Indtil Hassan starter i 7. klasse er han kendt som en almindelig og velfunge-

rende dreng, der passer sin skole og sin fodboldtræning sammen med sine kammerater. "Vi er sorthoveder alle sammen" og altså "ikke-danske", forklarer Hassan. Det sidste gælder også vennen Johannes, som er færing. Men i 7. klasse begynder Hassan og kammeraterne at være mere voldsomme sammen, de kommer af og til op at slås under fodboldkampe i frikvarteret og efter skoletid, mest indbyrdes, men også med det modspillende hold. "Det er mest for sjov," fortæller Hassan mig, "for vi er jo venner." På skolen mener man dog, at drengene skræmmer de andre børn. Med henblik på at kunne vurdere situationens alvor og karakter, får SSP-læreren derfor til opgave at samle forskellige børns og læreres oplevelser med "drengegruppen", som den døbes, i en mindre rapport. I rapporten beskrives drengenes "ballade" med forskellige problematiske episoder: f.eks. at drengene tager andre børns bold og skyder den væk, så de selv kan få fodboldbanen, at nogle af drengene kører rundt på angiveligt stjalne knallerter, at drengene er set gående rundt med et dødningeflag i fritiden og råbe "USA skal dø", at de bøvser og råber andre børn ind i hovedet. I rapporten står der, at Hassan er gruppens "leder", som de andre er bange for. "På skolen siger de, at vi er en bande," fortæller han mig, og SSP-læreren erkender, at "drengegruppen" blandt lærere og elever hurtigt kommer til at hedde "banden", selvom hun forsøger at holde fast i det lidt mildere navn „drengegruppen“. Også klasselærerens øgenavn til Hassan og kammeraterne, "kongen og hans ryttere", spredes hurtigt på skolen.

"Drengegruppen" kommer på baggrund af "drengegrupperapporten" til diskussion på lærerværelset. Skolen vælger herefter at fordele børnene på forskellige andre lokale skoler, fordi man, som SSP-læreren forklarer, ikke ønsker at drengenes dårlige adfærd sammen skal udvikle sig. Flere andre lærere forklarer også, at skolen bliver nødt til at reagere prompte på sådanne situationer, bl.a. af hensyn til skolens renommé og forældreskare. Hassans skole har den i lokalområdet laveste andel etniske minoritetsbørn, kun ca. 40 %, og man ønsker at værne om denne position som den mest "danske" og mest "faglige" skole. Hassan anbefales til Baglandet, for at han kan komme hen "et sted, hvor der er erfaringer med at arbejde med sådan én som ham", som SSP-læreren siger. Baglandet er da også, ifølge institutionens tilknyttede psykolog, "blevet de tosprogedes sted".

Det, Hassan oplever her, det første halve år af 7. klasse, kan anskues som begyndelsen på en "afvigende karriere" (Becker 1963[1973])⁴. En afvigende karriere er den proces, hvor en person udvikler en selvopfattelse som afviger og begynder at opføre sig sådan. Denne udvikling finder sted gennem forskellige begivenheder og faser i personens relationer til sin omverden, hvoraf de væsentlige er stempning, statusforandring, eksklusion og identifikation.

En afvigende karriere starter med et normbrud. Det er dog ikke normbruddet i sig selv – som f.eks. Hassan og de andres drenges voldsomme opførsel – men derimod omgivelsernes reaktioner herpå, som er afgørende for, om normbruddet igangsætter en afvigende karriere. En afvigende karriere starter således typisk

med en "afsløring" af en person i en afvigende handling, og i forlængelse heraf en stemping af personen som afvigende. Som Becker beskriver:

One of the most crucial steps in the process of building a stable pattern of deviant behaviour is likely to be the experience of being caught and publicly labelled as deviant [...] [this] has the important consequences for one's further social participation and self-image. The most important consequence is a drastic change in the individual's public identity [...] [this] place[s] him in a new status. He has been revealed as a different kind of person (Becker [1963]1973:31-32).

Drengegrupperapporten er det første offentlige afvigerstempel, der sættes på Hassan, for her defineres hans og kammeraternes adfærd som ballade, og rapporten formaliserer et særligt kontrollerende blik på disse drenge. Da rapporten har været til diskussion i lærerkollegiet, begynder "alle lærere [at] holde[r] øje med os, ikke, så holder de lidt ekstra øje med os, ikke?", beskriver Hassan. Dette negative og kontrollerende blik fungerer, ifølge Becker, som en selvopfyldende profeti for Hassan som "ballademager". Hassan fortæller:

Man kan jo ikke undgå at opføre sig lidt dårligt i skolen, f. eks. i klassen, så snakker man jo med sidemanden, ikke, ... men når folk først holder øje med en, ikke, så bliver det bare ved og ved. For når du først er faldet ned i hullet, så er det svært at kravle op igen. Så skal der bare en lille ting til, så lægger de mærke til dig, og ud af en lille ting kan der blive et stort problem.

Hassan forklarer her, at alle børn laver ballade i skolen (alle begår normbrud), men når der holdes særligt øje med bestemte elever, vil de ikke kunne undgå, med Hassans ord, at "falde i" som ballademagere, og det starter en selvforstærkende spiral.

Hassan oplever herefter at lærernes og de andre elevers forventninger til ham ændres. Med Beckers ord oplever Hassan, at hans "masterstatus" nu bliver en anden (jf. Hughes 1945 i Becker [1963]1973:333-4). Fra i omgivelsernes øjne at være en dreng, der er dygtig i skolen og god til fodbold, bliver Hassan en ballademager og gruppeleder. Ifølge Becker sker der ofte det, at bestemte karaktertræk knyttes til en masterstatus. En masterstatus (som f. eks. det at være sort; ifølge Becker bliver særligt race og etnicitet ofte folks masterstatus) vil tiltrække sig ønskelige eller uønskelige "masterstatustræk", afhængigt af om masterstatussen er ønskelig eller uønskelig. Ved at blive identificeret som afviger på én måde, udsættes man således for at blive betragtet som afvigende eller uønskelig på andre områder: "Apprehensions for one deviant act exposes a person to the likelihood that he will be regarded as deviant or undesirable in other respects", skriver Becker (1963[1973]:33). Her spiddes altså den genkendelige mekanisme,

som når f. eks. overvægtige også automatisk betragtes som dovne, rygere som viljesvage, eller larmende og fysisk voldsomme drenge med etnisk minoritetsbaggrund som spirende bandemedlemmer.

Som endnu et skridt i en - her for Hassan - afvigende karriere følger af stempelingen og statusforandringen forskellige former for eksklusion (1963[1973]:34). Som en nu afvigende person vil han således udelukkes fra konventionelle sammenhænge og grupper af mennesker, og hermed fra muligheden for at praktisere "the ordinary means of carrying on the routines of everyday life open to most people" (1963[1973]:35). Det sidste skridt i afvigerkarrieren er ifølge Becker, når en person træder ind i og identificerer sig med en mere eller mindre organiseret gruppe af afvigere (1963[1973]:37). Gennem dette gruppetilhørsforhold får personen ifølge Becker let adgang til at lære, hvordan man lever med sin afvigelse og håndterer forholdet til omverdenen, og han/hun vil deltage i gruppens udvikling af nogle værdier og rationaler for at fortsætte med en afvigende adfærd (1963[1973]:39).

Hassan konfronterer lærere og pædagoger med muligheden for sådanne konsekvenser af at gå i Baglandet, da man beslutter at visitere ham til institutionen. Hassan oplever det generelt som et af sine problemer i forhold til skolen, at han, som han siger, "kan tale for sig". Han mener selv, at det er derfor, lærerne kalder ham "lederen": "For de andre dukker jo bare nakken, mens jeg argumenterer imod", forklarer han. Hassan argumenterer bl.a. imod, at han skal starte i Baglandet ved over for lærerne at påpege, at "det nytter ikke noget, at I sender mig ned mellem en flok kriminelle, der også laver ballade, så bliver jeg jo bare værre". Til det siger lærerne ikke noget; "men de vidste, jeg havde ret", forklarer han mig.

Men hvad sker der for Hassan og de andre børn i Baglandet?

Institutionelle identiteter i Baglandet

Baglandet er formelt set målrettet "foreningsløse børn", det vil sige børn, der ikke går til organiserede fritidsaktiviteter eller i andre fritidsinstitutioner. I Baglandet er der ca. 20-25 børn, hvoraf de fleste er drenge med etnisk minoritetsbaggrund, men der er også enkelte etnisk danske piger. Ligesom Hassan går ca. halvdelen af børnene i Baglandet (under mit feltarbejde) til forskellige fritidsaktiviteter, da de starter i Baglandet, og er altså ikke egentligt "foreningsløse". Men i Baglandet mødes børnene med et særligt blik og forstås gennem særlige fortolkninger af hvem og hvad de er; og hertil hører det at være "foreningsløs". I Baglandet tilbydes børnene særlige institutionelle identiteter, og gennem institutionens identitetsarbejde, det vil sige de hverdagslige aktiviteter så som samtaler, hvorigenem individuelle identiteter og faktiske mennesker knyttes til "problemer" og problemkategorier, lærer børnene at forstå sig selv i dette lys (Gubrium & Holstein 2000, 2001:11).⁵

Institutionelle identiteter skabes inden for specifikke institutionelle kontekster, hvor særlige forestillinger om institutionens klientel er i spil. Institutionelle identiteter formes gennem institutionens politiske og økonomiske rammer, befø-

jelser, opgaver og mål, og gennem personalets professionelle perspektiver (hvilket jeg analyserer som institutionelle logikker, se senere). Disse rammevilkår er med til at skabe en institutions diskursive miljø:

Interactional domains characterized by distinctive ways of interpreting and representing everyday realities ... particular ways of representing who and what we are (Gubrium & Holstein 1999:103).

I det postmoderne samfund beskæftiger institutioner sig i stigende grad med at identificere og håndtere problemer – hvilket sker i samspil med en stigende mængde af problemdiagnoser af både social, medicinsk, psykologisk og psykiatrisk karakter (Holst & Madsen 1998:8) – og institutionelle identiteter bliver derfor også i stigende grad problemidentiteter (Gubrium & Holstein 2001). Problemidentiteter udgør mere eller mindre officielle opfattelser af, hvem og hvad en institutions klientel er, “constructed in terms of “too much” or “too little” of virtually any conceivable combination of thought, feeling, and action”, skriver Gubrium & Holstein (2001:9). Inden for disse institutioners diskursive miljøer “udstyres” klienter med særlige ressourcer – verbale, f.eks. narrative, og non-verbale – til at udtrykke identitet, og her tilbydes visse identiteter som tilgængelige og passende, mens andre identiteter forbliver utilgængelige eller fremstår som upassende (Holstein & Gubrium 1995:30). Institutionelle miljøer *determinerer* ikke aktørers identiteter, men sætter nogle grænser for, hvor meget selvforståelse og selvpræsentation kan afvige fra de identiteter, som er institutionelt legitimerede: “We must present us in terms of reasonable familiar identities or we risk being seen as deviant,” (jf. Foucault 1979 i Gubrium & Holstein 2001:9,13). Ligeledes er identitetsmuligheder i det postmoderne sociale landskab ulige fordelt: For nogle mennesker står kun få (institutionelle) miljøer og identiteter til deres rådighed (Gubrium & Holstein 2000:108).

Fortællinger om “fremmede problembørn”

Hvilke identiteter for børnene er til stede i Baglandet? Og hvordan kommer disse identiteter til udtryk? I Baglandet skaber pædagogerne institutionelle identiteter for og praktiserer identitetsarbejde med børnene gennem det, jeg kalder socialpædagogiske fortællinger. Pædagogerne skaber små fortællinger, når de formidler deres forståelse af børnenes og deres familiers problemer gennem mindre historier og anekdoter. Mindre historier og anekdoter fortælles ofte med henblik på at understøtte de store fortællinger om børnene som “fremmede problembørn”. I de store socialpædagogiske fortællinger sammenkobles udsagn om hvem og hvad børnene er i en (genkendelig) narrativ struktur med karakterer, plot og morale, og udsagnene henter autoritet i bl.a. socialpædagogisk faglige og behandlingsideologiske termer (se også Vitus Andersen 2006). De socialpædagogiske fortællinger om børnene er derfor stærke og dominerende i Baglandets diskursive

miljø (Bruner 1987; Holstein & Gubrium 2000:103). Baglandets socialpædagogiske fortællinger produceres, gentages og udbygges kollektivt ved interne og eksterne møder, hvor børnene er til diskussion.

En fortælling kalder jeg fortællingen om "farlige børn med farlig fritid". I denne fortælling fremstilles Baglandets børn som foreningsløse ghettobørn, for hvem fritiden er en farlig sfære, fordi de her generer deres omgivelser, danner "grupperinger", og laver spirende kriminalitet. Fortællingens hovedtema er, at fritiden er et sted, hvor disse børn både er farlige for omgivelserne og selv kommer i fare. Som mål for, hvor langt børnene er nået i en potentiel kriminel løbebane, bruger pædagogerne begreberne "10 min. i 12", "kl. 12" og "10 min. over 12". Når børn starter i institutionen er de på stadiet "10 min. i 12", og det antages altså, at de er på vej til at blive kriminelle (se også Vitus Andersen 2003). I fortællingen om farlige børn er de primære karakterer grupperingens medlemmer, og plottet er, at børn, som er overladt til sig selv socialiseres til en kriminel livsform og løbebane, gennem grupperingernes alternative sociale strukturer. Fortællingens morale er, at farlige børn - som både er ofre for og krænker af hinanden og nærmiljøet - skal underkastes institutionel overvågning og beskyttelse.

I en anden fortælling er Baglandets børn "børn uden danske normer", fordi de er opdraget med traditionelle fremmedkulturelle normer. Disse børn er "flydende", "ustrukturerede" og kan ifølge fortællingen ikke indgå i faste rammer. Fortællingens hovedtema er, at disse ikke-danske børn er fanget mellem to samfundsformer, og plottet er, at de derfor ikke hjemmefra har lært at begå sig i og underordne sig almindelige institutioners magtstrukturer. Børnene kan heller ikke indgå i de her gældende sociale relationer, f.eks. "knytte sig til" eller "være åbne over for" institutionelle voksne. Denne fortællings børn er tillige dårlige til - eller ligefrem ude af stand til - at lege, mens de derimod ofte er optagede af at ødelægge andre børns leg. Fortællingens hovedkarakterer er børnene forældre, som krænker børnene gennem opdragelsen, men som også selv er ofre for tilbagestående kulturelle normer. Moralen er, at disse børn behøver normalisering til det danske institutionsliv.

Den tredje fortælling i Baglandet handler om "børn med farlige forældre". Dette er en fortælling om "kulturelt tilbagestående forældre", der udsætter deres børn for en form for kulturelt omsorgssvigt på forskellige måder. Det sker først og fremmest ved, at forældrene ikke forstår og imødekommer børnenes behov for samtale, opmærksomhed og fritidsaktiviteter; og altså ikke lærer eller støtter børnene i at tage del i det danske fritids- og foreningsliv. Fortællingens plot er, at for børn i Baglandet hænger "omsorgssvigt" sammen med "foreningsløshed". Fortællingens hovedkarakterer, forældrene, lærer ikke børnene at være børn på den rigtige måde, og tager på sin vis barndommen fra børnene og efterlader dem i en form for tomrum. Dette tomrum skal Baglandet fylde ud med opmærksomhed, samtale og fritidsaktiviteter, og hermed også beskytte børnene fra deres farlige forældre.

Farlige børn med farlig fritid, børn uden danske normer og børn med farlige

forældre er de institutionelle identiteter, som Hassan tilbydes, da han starter i Baglandet, og han oplever hvordan disse identiteter knyttes til de faktiske børn, der kommer i Baglandet. Børnenes individuelle situationer, som varierer fra pædagogernes fortællinger, tolkes nemlig i lyset af fortællingerne. Zaffer, som ifølge pædagogerne visiteres til Baglandet, fordi han er "ensom" og "uden venner", betragtes ikke desto mindre også automatisk som "10 min. i 12", da han først er startet i institutionen. Mohammed betragtes som "normløs", "flydende" og "struktureløs" til trods for, at han hver dag står for indkøb til og forberedelse af eftermiddagsmåltidet i Baglandet. Hassans problemer i skolen forklares af pædagogerne bl.a. med forældrenes skilsmisse og med henvisning til en teori om "indvandrerfamiliers manglende faderfigur". Ifølge denne teori er det dog hverken fædre eller mødre, men derimod "onkler", der opdrager sønnerne i indvandreres oprindelseslande, mens disse onkler ikke nødvendigvis er til stede i den danske kontekst. I Hassans tilfælde er der faktisk en aktiv onkel til stede, som dog sjældent nævnes, når Hassans situation diskuteres. Også selvom onklen ofte møder op i Baglandet for at høre, hvordan det går med Hassan, deltager i møder med og omkring Hassan, og ofte organiserer fodboldaktiviteter for Hassan og kammeraterne. Hassans mors rolle diskuteres heller ikke, selvom det ifølge Hassan er hende, der har lært ham at "tænke over ting, tale om ting".

I daglige interaktioner og når jeg interviewer børn i Baglandet fremstiller og iscenesætter børnene sig selv i lyset af de socialpædagogiske fortællingers identiteter. Det gælder især fortællingen om, at de er farlige børn, på vej til at blive kriminelle. Det særlige ved de identiteter, pædagoger og børn skaber i samarbejde, er, at dét at være etnisk minoritetsbarn og potentiel kriminel tilsyneladende hænger sammen. Børn og pædagoger samarbejder altså om at sammenkoble to afvigende statusser som understøtter en særlig afvigeridentitet (Becker 1963[1973]:33); I børnenes terminologi hedder dette barn "perkeren" og refererer til indvandrerbarnet der laver ballade, den kriminelle indvandrerunge.

Gennem dette identitetsarbejde (i forhold til perkeren og farlige børn med farlig fritid) indskrives Baglandets børn i dét, Donzelot (1979) betegner som metafortællingen om socialt forebyggende arbejde; metafortællingen om børn i fare for at blive farlige. Baglandets børn fremstilles altså her som ambivalente "både-og-børn", som børn der er både i fare og (potentielt) farlige, både ofre og krænkere, både sårbare og ufølsomme, både mangler beskyttelse og fordrer beskyttelse fra andre, både vækker medlidenhed og frygt/afsky. Børnene er ifølge fortællingerne magtesløse i forhold til deres vilkår, men magtudøvende i forhold til omverdenen.

I de socialpædagogiske fortællinger fremstilles børnene samtidig som "fremmede problembørn" i en baumansk forstand, det vil sige som børn, der ikke blot er anderledes end danske børn, men anderledes på en ubestemmelig og ambivalent måde. Den "fremmede" er ifølge Bauman "et arketyrisk medlem af familien af ubestemmelige" (1991:55). I Baglandet er børnene sådanne "hverken-eller-børn", børn, der hverken er helt danske eller slet ikke danske. Børnenes adfærd

og baggrund repræsenterer en form for normalitet, en kulturelt set anden normalitet end den danske. Samtidig er denne normalitet afvigende og uacceptabel, "målt med en dansk normal-norm", som en pædagog udtrykker det. Børn i Baglandets socialpædagogiske fortællinger befinder sig både inden for og uden for gængse normsystemer og på kanten af de verdener og identiteter, som vi i en dansk sammenhæng umiddelbart kender og forstår som barndommens verdener og identiteter.

Gubrium & Holstein taler om, at der bag mere eksplicit formulerede problemidentiteter altid lurer en særlig filosofi om subjektet, en mere abstrakt forestilling om - her - børnenes væsen (Gubrium 1995; Gubrium & Holstein 1999; Holstein & Gubrium 2000). I Baglandet er dette subjekt tvetydigt, ubestemmeligt og ambivalent, og det vækker usikkerhed og ambivalens i omgivelserne. Børn i Baglandet er svære at få greb om både diskursivt, relationelt og institutionelt; Baglandet - og det øvrige system - står derfor både magtfuldt og magtesløst i forhold til disse "fremmede problembørn".

Utilgængelige identiteter

Men hvad er det da for identiteter, som ikke er tilgængelige for Hassan og andre børn i Baglandet? Det er netop de "almindelige børn", som Baglandets børn allerhelst vil være. Det bliver synligt for mig under fotoprojekter med de yngste drenge i institutionen. I fotografierne - hvor børnene selv kan vælge, hvilke dele af deres liv de præsenterer, og hvordan og hvor børnene derfor selv kan sætte en anden dagsorden for hvem de er, end den gængse i Baglandet - skildrer de et børneliv sammen med "kammerater" (frem for "grupperinger", som pædagogerne oftest taler om), fritidsaktiviteter (for de er jo ikke alle foreningsløse), deltagende forældre og andre familiemedlemmer. I vores samtaler om billederne præsenterer børnene et liv, hvor hverken det at være perker, gangster eller indvandrerbarn, det at lave (eller ikke lave) ballade, kriminalitet eller problemer står i centrum. Når jeg nu spørger dem, hvem børn i Baglandet er, fortæller de - i forlængelse af det liv billederne portrætterer - at de er "almindelige børn".

Identiteten og billedet af sig selv som et "almindeligt barn" er imidlertid svær at fastholde i Baglandet. Det problemfokuserede blik, som børn omfattes af, når de knyttes til institutionen, synes at fastholde dem i en problembarnsidentitet. Denne fastholdelse sker dels pga. den systematiske mangel på positive fortællinger i Baglandet om børnene og deres liv, med dels også gennem såkaldte "double bind"-dynamikker (Bateson 1972). Double bind henviser til et kommunikationsmønster, som skaber situationer, hvor "no matter what a person does, he can't win" (Bateson 1972:201). Det er en situation, hvor personen "fanges" i kommunikationen på en sådan måde, at det, personen siger eller gør, vendes kritisk imod personen selv. En af de konkrete double bind-situationer, Hassan møder, også i Baglandet, hænger sammen med hans føromtalt evne til "at tale for sig". På den ene side er det at kunne udtrykke sig verbalt en af de "danske" kvaliteter, som pædagoger og lærere taler om, at Baglandets børn - og andre

etniske minoritetsbørn - mangler, og derfor snarere udtrykker sig kropsligt/voldeligt. På den anden side tolkes Hassans evner til tale for sig - og mere generelt dét, at han er kvik - som en evne til at "sige det, de voksne vil høre", og som et udtryk for, at han (i negativ forstand) "kan spille spillet i begge lejre". Samme kompetencer *kunne* alternativt tolkes positivt, som gode talegaver, multi-kulturelle kompetencer eller som tilpasningsevne. Double bind-dynamikker er også i spil i samtaler mellem børn og voksne om, hvad børnene laver og oplever. Når børnene forklarer egne handlinger som f. eks. reaktioner på andre børn eller voksnes handlinger over for dem, vendes disse forklaringer kritisk imod børnene. Børnenes forklaringer ses som et udtryk for, at de mistror deres omgivelser, skyder skylden fra sig og ikke vil tage ansvaret for egne handlinger. Børnenes forklaringer bruges altså som afsæt til at påpege kritisable træk hos børnene frem for som en indgang til at forstå børnenes perspektiv (se også Vitus Andersen 2006⁶).

Institutionelle logikker⁷

Baglandets institutionelle identiteter og de double bind-dynamikker og fastlåste problemidentiteter, som børnene møder her, skal - som Gubrium & Holstein pointerer - ses i lyset af institutionelle forhold i Baglandet. Institutioner arbejder i dag med flere "logikker", rummer en "mangfoldighed af stemmer", fordi de skal håndtere forskellige og modsatrettede krav fra det øvrige samfund (Scott 1995; Åkerstrøm Andersen 2001). Institutionelle logikker henviser til de "praktiske rationaler", "institutionelle kræfter, der trækker i aktørerne" og "meningsgivende orienteringspunkter", som eksisterer inden for en institution og i forhold til institutionens arbejde (Jakobsen 2004:232-237). Disse forskellige logikker refererer (på det samfundsstrukturelle plan) til forskellige "institutionelle ordener", og herigennem hænger arbejdet sammen med - og legitimeres således i forhold til - forskellige samfundsmæssige hensyn, interesser, krav (Jakobsen 2004:234,290). De samfundsmæssige hensyn, interesser og krav, institutioner skal forholde sig til, kan dog være modsætningsfulde og kan trække arbejdet i forskellige retninger, som aktørerne skal navigere mellem. Der findes under disse omstændigheder ingen entydigt rigtige beslutninger eller hensigtsmæssige valg (Åkerstrøm Andersen 2001:1-2).

Identiteter i Baglandets skal især ses i lyset af institutionens dobbelte og paradoksale funktion som både "børnenes bagland" og "kommunens skraldespand". Dette er betegnelser for institutionen, som pædagogerne præsenterer mig for i forskellige sammenhænge. Min analyse af institutionelle forhold i Baglandet er derfor også inspireret af Baumans (1991, 1995, 2004) karakteristik af det postmoderne samfund som "fanget" i et spændingsforhold mellem orden og uorden. Postmoderne samfund er fanget mellem på den ene side bestræbelsen på at inkludere og favne, kontrollere og styre uorden og på den anden side det fundamentale vilkår, at der altid bliver noget tilovers, når det "uordentlige" er ordnet (Bauman 1991: 7-15). Baglandets opgaver, funktioner og socialpædago-

giske arbejde repræsenterer en ordensbestræbelser og kan begrundes og legitimeres i forhold til institutionens rammer, beføjelser og den overordnede politiske målsætning for institutionen, herunder institutionens rolle i forhold til andre institutioner og det sociale system. Det er med (eksplicit eller implicit) henvisning til den "orden", som Baglandet stræber imod, at beslutninger træffes, eller strategier vælges inden for institutionen. Samtidig produceres gennem ordenslogiske aktiviteter i Baglandet nogle modsatrettede effekter som bagsiden af logikkerne, og heri ligger en principiel ambivalens indlejret i logikkerne. Ordenslogikkens ambivalens betyder, at aktiviteter i Baglandet på én og samme gang virker *med* og *mod* deres egen hensigt.

Børnenes bagland og kommunens skraldespand

De institutionelle logikker i Baglandet, som jeg under mit feltarbejde identificerer, handler for det første om, at institutionen skal "opbevare" børn, som ingen andre institutioner kan eller vil have, og opbevare "foreningsløse børn", så børnene er væk fra gaden. Opbevaringslogikken handler særligt om institutionens "farlige børn med farlig fritid". Men målet om opbevaring af børnene fører samtidig til børnenes udelukkelse fra andre institutioner. Det sker f.eks. i forhold til den store nye prestigefyldte klub i lokalområdet, som Baglandets børn ikke umiddelbart har adgang til, og i givet fald kun i følgeskab med Baglandets pædagoger. Baglandets børn "passer" nemlig ikke til klubbens flotte facade og faciliteter, hedder det i diskussioner i SSP-netværket af klubbens kommende børneklientel. Opbevaringslogikkens inklusive intentioner rummer en segregeringsstrategi, som legitimeres med vurderinger af, "hvilke børn der passer til hvilke institutioner", idet problembørn vurderes at være passende i forhold Baglandet, men ikke i forhold til klubben.

Sorteringslogikken i Baglandet henviser til pædagogernes aktiviteter med problemdefinition og kategorisering af børnene som en fundamental del af arbejdet i "velfærdsinstitutioner" (jf. Järvinen & Mik-Meyer 2003). Disse aktiviteter er flersidige, for på den ene side fungerer de som mekanismer til at sortere ikke-relevante børn fra relevante børn til institutionen. På den anden side produceres hermed "problemidentiteter" for børnene, for netop gennem disse relevanskriterier og -kategoriseringer skabes fortællinger om institutionens børn i lyset af de problemer, institutionen kan tage sig af. Sorteringslogikken medfører altså en stempeling af børnene. Sorteringslogikkens bagside er, at gennem de problemdefinitioner, som har til formål at matche institutioner i forhold til børn, sker der samtidig det modsatte, at børn - gennem problemdefinition og identitetsarbejde - tilpasses de institutioner, de matches med. Formuleringen af børnenes problemer er desuden pædagogernes middel til at legitimere deres arbejde over for omverdenen, her primært den kommunale forvaltning. Det er nemlig pædagogernes evne til at påpege børnenes problemer over for forvaltningen, der udløser bevillinger og professionel anerkendelse og i sidste ende sikrer institutionens berettigelse i det lokale institutionsnetværk.

Baglandets arbejde rummer også en normaliseringslogik (af børn uden danske normer, jf. tidligere), som ligger til grund for det socialpædagogiske arbejde med at opdrage og "socialt træne" børnene, så de lærer at begå sig i "normale" danske institutioner og i samfundet. Men normaliseringslogikken rummer samtidig en "anormalisering" af børnene, et paradoks som en pædagog spidder med udsagnet: "Hvis børnene er søde, hører de ikke til i Baglandet." Ifølge dette udsagn er der tilsyneladende en indbygget modsætning i, at Baglandets børn skulle kunne opføre sig sødt eller normalt. Dette paradoks - at børn i Baglandet pr. definition ikke ses som normale - manifesterer sig som nævnt bl.a. i double bind-situationer.

Endelig handler Baglandets netværkslogik om at udgøre det netværk af mennesker omkring børnene, som børnenes egne (farlige) forældre, ifølge pædagogerne, ikke er i stand til at være. Netværkslogikken har dog den bagside og modsatrettede effekt, at børnene fastholdes i cirkulation inden for systemet, frem for at komme ud i normale institutioner. Fastholdelsen af børnene i systemets netværk sker af to årsager. For det første fordi "normale institutioner", som en pædagog udtrykker det, "ikke er parate til at rumme Baglandets børn". For det andet fordi børnenes tilknytning til Baglandet igangsætter en form for inerti i systemet, så den umiddelbart foreliggende løsning på en problematisk situation bliver, at barnet sendes videre i systemet, i et nyt specialtilbud eller til samtale hos en sagsbehandler. Fra at være barn i Baglandet er der ikke så langt til at blive social klient; sådan som det bl.a. sker for Hassan.

Inklusion og eksklusion i Velfærdsdanmark

De samtidige inklusions- og eksklusionsdynamikker, som finder sted for børn som Hassan i Baglandet, kan - som jeg gør det mere uddybende i den ph.d.-afhandling, jeg henter disse analyser fra - forstås i en bredere kontekst end Baglandets og "systemets" umiddelbare. Paradoksale dynamikker i Baglandet kan nemlig ses som et led i velfærdsstatens og nationalstatens vedvarende konstituering og legitimering (Bauman 1991, 1995, 2004).

Velfærdsstaten stræber mod at sikre sociale rettigheder for alle samfundets borgere og mod at medvirke til deres sociale integration (jf. Young 1999). De fire institutionelle logikker i Baglandet, det vil sige at opbevare, sortere, normalisere og danne netværk for børnene, repræsenterer denne velfærdsstatslige bestræbelse på at favne, inkludere og finde plads til alle samfundsborgere, og at "assimilere afvigere fra samfundets margin ind i dets midte" (Young 1999:5). Nationalstaten bygger ligeledes på universelle principper, f.eks. om at skabe en samlet og fælles identitet inden for et afgrænset territorium (Bauman 1991:64). Som del af modernitetens ordensprojekt kan begge disse samfundsinstitutioner derfor ses som systemer, der kontinuerligt søger at bekæmpe ambivalens. Det sker inden for en velfærdsstatslig logik, når "normal-normen" og det, der afviger herfra, udpeges. Det sker inden for en nationalstatslig logik, når "det danske" og "det fremmede" udpeges. Både velfærdsstat og nationalstat er således baseret på

både universalistiske og partikulære principper, og det udgør et paradoks i deres virke.

Opretholdelsen af velfærdsstat og nationalstat sker derfor bl.a. gennem symbolske inklusions- og eksklusionodynamikker, der kan genfindes som en institutionaliseret praksis på mikroplan i Baglandets arbejde med børn med etnisk minoritetsbaggrund. Produktionen af børneidentiteter som "fremmede problembørn" og "perkere med no-life" er med til at legitimere og konstituere et Velfærdsdanmark, hvor afvigelse bl.a. måles efter en "dansk normal-norm", og hvor afvigeridentiteter markerer de ydre og indre grænser for dette Velfærdsdanmark. Hassans historie handler - set i dette bredere perspektiv - om en drengs rekruttering og tilpasning til en sådan afvigeridentitet.

Noter

1. Baglandet har intet at gøre med den danske organisation, med samme navn, for børn som tidligere er anbragt uden for hjemmet. Dæknævnet "Baglandet" refererer til personalets selvforståelse af institutionens rolle som "børnenes bagland", se senere i artiklen.
2. Artiklen er baseret på analyser fra ph.d.-afhandlingen "Problembørn, pædagoger og perkere- identitet og ambivalens i mødet mellem etniske minoritetsbørn og systemet", Sociologisk Institut, 2005 (Vitus Andersen 2005).
3. SSP-konsulent koordinerer det lokale kriminalitetsforebyggende samarbejde mellem Skole, Socialforvaltning og Politi. SSP-netværket samler ugentligt desuden repræsentanter for de andre lokale børne- ungeinstitutioner, sundhedsplejersken og biblioteket til møde i Baglandet.
4. Becker eksemplificerer afvigelse med homoseksualitet, kriminalitet og race og analyserer hashbrugeres og natklubdancers afvigende kulturer ([1963]1973).
5. Gubrium & Holstein taler om "institutional selves", der i dansk sammenhæng oversættes til "institutionelle identiteter" (Järvinen & Mik-Meyer 2003).
6. Også for en uddybning af hvordan børnene protesterer og øver modstand imod pædagogernes negative perspektiver og praktisering af double bind over for børnene.
7. I afhandlingen analyserer jeg også "socialpædagogiske praktikker", hvilke jeg her udelader af pladshensyn.

Litteratur

- Bateson, Gregory 1972: *Steps to an Ecology of Mind*. New York: Ballantine Books.
- Bauman, Zygmunt 1991: *Modernity and Ambivalence*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Zygmunt 1994: "Narrating Modernity" I Burnheim, John (ed.): *The Social Philosophy of Agnes Heller*. Amsterdam- Atlanta, GA: Rodopi.
- Bauman, Zygmunt 1995: *Life in Fragments. Essays in Postmodern Morality*. Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell.
- Bauman, Zygmunt 2004: *Wasted Lives: Modernity and its Outcasts*. Cambridge: Polity Press.
- Becker, Howard S. 2005: *Outsidere. Studier i afvigelser*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Becker, Howard S. 1963[1973]: *Outsiders. Studies in the Sociology of Deviance*. New York, London: The Free Press.

- Donzelot, Jaques 1979: *The Policing of Families. Welfare versus the State*. London: Hutchinson & Co.
- Flyvbjerg, Bent 1991: *Rationalitet og Magt I. Det konkrete videnskab*. København: Akademisk Forlag.
- Gubrium, Jaber F. & James A. Holstein 2000: "The Self in a World of Going Concerns". *Symbolic Interaction*, 23, 2:95-115.
- Gubrium, Jaber F. & James A. Holstein 2001: *Institutional Selves. Troubled Identities in a Postmodern World*. New York: Oxford University Press.
- Gubrium, Jaber F. & James A. Holstein 2002: "From the individual interview to the interview society". I *Handbook of Interview Research. Context and Method*. Thousands Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- Holstein, J. A. & J. F. Gubrium 1995. *The Active Interview*. Qualitative Research Methods Series 37. Thousands Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- Holstein, J. A. & J. F. Gubrium 2000: *The Self We Live By. Narrative Identity in A Postmodern World*. Oxford: Oxford University Press.
- Hughes, Everett C. 1945: "Dilemmas and Contradictions of Status". I *American Journal of Sociology*, L (March), 353-359.
- Jakobsen, Turf Böcker 2004. *Legitimitetens logik. Institutionelle dilemmaer i det sociale klagesystem*. Ph.d.-afhandling, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.
- Järvinen, Magaretha & Mikmeyer, Nanna 2003 (red.): *At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, Margaretha 2002: "Mötet mellan klient och system - om forskning i socialt arbete" i *Dansk Sociologi*, nr. 2/13. årg.
- Scott, W. Richard 1995. *Institutions and Organizations*. Thousands Oaks, Californien: Sage.
- Vitus Andersen, Kathrine 2003: "Indvandrerbørn leger dårligt - institutionel konstruktion af farlig fritid" i Järvinen, Magaretha & Mikmeyer, Nanna (red.): *At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Vitus Andersen, Kathrine 2005: *Problembørn, pædagoger og perkere - identitet og ambivalens i mødet mellem etniske minoritetsbørn og systemet*. Ph.d.-afhandling, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.
- Vitus Andersen, Kathrine 2006 forth.: "Socialpædagogisk normalisering af vrede unge mænd" i Egelund, Tine & Jakobsen, Turf Böcker (red.). *Behandling i socialt arbejde; begreb og praksis*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Young, Jock 1999: *The exclusive society. Social Exclusion, Crime and Difference in Late Modernity*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Åkerstrøm Andersen, Niels 2001: *Polyphonic Organisations*. Working Paper no. 13. Department of Management, Politics and Philosophy, Copenhagen Business School.